

Ministerieel besluit tot voorlopige bescherming als monument met overgangszone van het oorlogshospitaal, later sanatorium Sint-Idesbald in Veurne (Houtem)

DE VLAAMSE MINISTER VAN BUITENLANDS BELEID EN ONROEREND ERFGOED,

Gelet op het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013, artikel 6.1.1, laatst gewijzigd bij het decreet van 4 april 2014;

Gelet op het besluit van de Vlaamse Regering van 25 juli 2014 tot bepaling van de bevoegdheden van de leden van de Vlaamse Regering, artikel 6, 1°;

Gelet op het advies van het college van burgemeester en schepenen van Veurne, gegeven op 19 april 2016, waarvan de behandeling is opgenomen in bijlage;

Gelet op het advies van het departement van de Vlaamse overheid, bevoegd voor leefmilieu, natuur en energie, afdeling land en bodembescherming, ondergrond, natuurlijke rijkdommen, gegeven op 27 april 2016, waarvan de behandeling is opgenomen in bijlage;

Overwegende dat het advies van de departementen of agentschappen van de Vlaamse overheid, bevoegd voor ruimtelijke ordening, woonbeleid en onroerend erfgoed, mobiliteit en openbare werken, landbouw en visserij niet tijdig is meegedeeld en dus geacht wordt gunstig te zijn;

Gelet op het advies van de Vlaamse Commissie Onroerend Erfgoed, gegeven op 12 mei 2016, waarvan de behandeling is opgenomen in bijlage;

Overwegende dat het waarderend onderzoek, waarvan de resultaten zijn opgenomen in het beschermingsdossier, de erfgoedwaarde van het oorlogshospitaal, later sanatorium Sint-Idesbald aantoonst;

Overwegende dat het oorlogshospitaal, later sanatorium Sint-Idesbald, met bakstenen paviljoenen, aangebouwde lighalle en lijkenhuisje als monument een historische waarde bezit die als volgt wordt gemotiveerd:

Het Sint-Idesbaldhospitaal was tijdens de Eerste Wereldoorlog aanvankelijk in Sint-Idesbald bij Koksijde opgericht ten behoeve van de achtergebleven burgers in de noordelijke Westhoek, maar diende onder druk van vijandelijke beschietingen in de zomer van 1917 naar het gehucht Doorntje bij Houtem te verhuizen. Het hospitaal vormt dan ook een zeldzame historische getuige van de zware oorlogsomstandigheden en de beperkte medische voorzieningen waarmee de burgerbevolking geconfronteerd werd. Door de oorlogsomstandigheden waren de reguliere medische voorzieningen voor de burgerbevolking weggevallen, dit terwijl de bevolking net meer nood had aan medische verzorging, niet enkel ten gevolge van het oorlogsgeweld, maar ook omdat besmettelijke ziektes zoals tyfus en tuberculose veel slachtoffers maakten.

De historische context speelt een belangrijke rol: het hospitaal is in de zomer van 1917 opgetrokken op een locatie tegen de Franse grens, maar nog net op grondgebied België,

een zone die normaliter buiten het bereik van de vijandelijke artillerie lag. In deze relatief veilige zone van het onbezette België was veel infrastructuur opgetrokken ten behoeve van militairen en burgers. De hospitaalgebouwen vormen hiervan een zeldzaam bewaarde historische getuige.

Het hospitaal was opgetrokken met de steun van het Amerikaanse Rode Kruis en getuigt van de enorme inspanningen die dit Amerikaanse Rode Kruis in België leverde ten behoeve van militairen en burgers. Dit Amerikaanse Rode Kruis financierde infrastructuur en activiteiten ten behoeve van (geallieerde) militairen en burgers, in België of voor de gevluchte Belgische bevolking in het buitenland.

De site bleef na de wapenstilstand fungeren als hospitaal voor de inwoners van de 'Verwoeste Gewesten' omdat er nauwelijks andere medische voorzieningen voorhanden waren. De site getuigt bijgevolg ook van de moeilijke leefomstandigheden in de voormalige kapotgeschoten frontzone tijdens de eerste naoorlogse jaren.

Het hospitaal getuigt van de problematiek van besmettelijke en infectieziektes waarmee de bevolking tijdens en na de Eerste Wereldoorlog werd geconfronteerd, zoals tuberculose, tyfus en de Spaanse Griep. Het Sint-Idesbaldhospitaal was in eerste instantie bedoeld voor de behandeling van besmettelijke ziektes en infectieziektes. Ziektes, zoals tuberculose en tyfus, die vóór de oorlog al lelijk huisgehouden hadden op het West-Vlaamse platteland, namen door de barre oorlogsomstandigheden niet af, integendeel. De inrichting evolueerde na de oorlog tot het enige sanatorium voor mannelijke tuberculoselijders in de provincie West-Vlaanderen, totdat het in 1930 verhuisde naar het kasteeldomein 'De Lovie' in Proven. Hierbij werd onder meer de inmiddels als monument beschermde oorlogsbarak en toegangspoort mee verhuisd;

Overwegende dat het oorlogshospitaal, later sanatorium Sint-Idesbald, met bakstenen paviljoenen, aangebouwde lighalle en lijkenhuisje als monument een architecturale waarde bezit die als volgt wordt gemotiveerd:

Het oorlogshospitaal in Veurne (Houtem) getuigt van de eenvoudige baksteenarchitectuur, die representatief is voor bakstenen gebouwen die tijdens de Eerste Wereldoorlog werden opgetrokken in het onbezette België. Herkenbare, authentieke elementen hierbij zijn bijvoorbeeld de dunne bakstenen muren met lisenen en de ruitvormige bitumen leien op het dak.

De architecturale waarde wordt versterkt door de bewaarde structuur en planindeling van de paviljoenen, herkenbaar voor een medische inrichting uit deze periode. Het betreft langwerpige paviljoenen, telkens bestaande uit een gang waarop kleine kamertjes uitgiven. De halfopen, naar het zuiden gerichte authentiek bewaarde lighalle getuigt van het naoorlogs gebruik van de site als sanatorium. Sanatoria werden in die tijd uitgerust met dergelijke halfopen, naar het zuiden gerichte galerijen voor rustkuren op ligstoelen.

De spaarvelden onder rondboog met het rondboogvenster wijzen er anderzijds op dat men bij de bouw van de lighalle een zekere architecturale kwaliteit wenste na te streven.

Het kleine lijkenhuisje dateert eveneens uit de naoorlogse periode. Het aanbrengen van een witte kalklaag op de binnenmuren van het lijkenhuisje is ingegeven omwille van de ontsmettende kenmerken van kalk;

Overwegende dat de afbakening van een overgangszone noodzakelijk is omwille van volgende motivatie:

De overgangszone wordt afgebakend om de relatie tussen de naar het zuiden gerichte lighalle en de Houtgracht te vrijwaren evenals het tracé van de nog steeds bestaande

toegangsweg en om het zicht op en de relatie tussen de verschillende waardevolle gebouwen te bewaken,

BESLUIT:

Artikel 1. Met toepassing van artikel 6.1.1 tot en met artikel 6.1.11 van het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013 en artikel 6.2.1 van het Onroerenderfgoedbesluit van 16 mei 2014 worden de volgende onroerende goederen voorlopig beschermd als monument:

Het oorlogshospitaal, later sanatorium Sint-Idesbald met bakstenen paviljoenen, aangebouwde lighalle en lijkenhuisje, Hondshootebaan 20 in Veurne (Houtem), bekend ten kadaster: Veurne, 11de afdeling, sectie C, perceelnummers 424H (deel) en 424K (deel).

De volgende onroerende goederen worden voorlopig beschermd als overgangszone bij het monument oorlogshospitaal, later sanatorium Sint-Idesbald met bakstenen paviljoenen, aangebouwde lighalle en lijkenhuisje: Veurne, 11de afdeling, sectie C, perceelnummers 423K (deel), 424H (deel), 424K (deel), 429C en 429D.

De voorlopig beschermde onroerende goederen en de overgangszone zijn aangeduid op het plan dat als bijlage bij dit besluit wordt gevoegd.

De fotoregistratie van de fysieke toestand van de voorlopig beschermde goederen wordt als bijlage bij dit besluit gevoegd.

Art. 2. §1. Het monument heeft de volgende erfgoedwaarden:

- 1° historische waarde;
- 2° architecturale waarde.

§2. Het monument wordt door de volgende erfgoedelementen en erfgoedkenmerken getypeerd:

Het oostelijk gebouw bestaat uit twee delen van één bouwlaag hoog onder zadeldak, met name het oorspronkelijk langwerpig paviljoen uit de oorlog waartegen na de oorlog een lighalle is aangebouwd.

Het oostelijk paviljoen is opgetrokken met gele baksteen in halfsteens verband onder zadeldaken bedekt met ruitvormige bitumen leien. In de zuidelijke gevel is ook rode baksteen gebruikt. Enkele vierkante schoorstenen zijn bewaard. De muren zijn geritmeerd door muurpijlers van anderhalve baksteen breed en een halve baksteen dik.

Bijna centraal in dit paviljoen vormen twee haakse uitsprongen aan weerszijden onder snijdende zadeldaken een kruising, waarbij de uitsprong aan zuidelijke zijde dieper doorloopt. De zuidelijke uitsprong is drie traveeën breed, met drie raamopeningen onder steekboogvormige strekklag. De twee delen, links en rechts van deze uitsprongen, bevatten oorspronkelijk aan noordelijke zijde elk een kleine uitsprong in de vorm van een apsis, maar de westelijke apsis is verdwenen. De zijgevel van drie traveeën breed is opgevat als een puntgevel en wordt geritmeerd door lisenen. De deels bewaarde oorspronkelijke muuropeningen bevatten deels bewaard oorspronkelijk schrijnwerk. Het gaat om kozijnconstructies met vierkante roedeverdeling in negen gelijke stukken.

Zoals te zien ter hoogte van de kruising van het langgerekte paviljoen met de dwarsvleugel betreft het een eenvoudige kapconstructie, bestaande uit een sporenkap met nokgording, steunend op makelaars, die op hun beurt steunen op metalen trekbalken. De bitumen leien liggen rechtstreeks op dit dakgebinte. De plafonds bestaan uit rinkelatten, aan de onderzijde bestreken met een kalkklaag.

De oorspronkelijke indeling met één gang, waarop de kleine kamertjes uitgeven, is ten dele bewaard. De kleine kamertjes zijn afgesloten met opgeklampte deuren en bevatten telkens rug aan rug een schoorsteen met eenvoudige, met hout beklede schoorsteenmantel en bovenaan een trekgat. De reliëfvlakken in de muren naast de schoorsteen waren wellicht de plaats waar de wastafel met spiegel bevestigd waren. De originele vloertegels met ingelegde kruisvormige motieven zijn grotendeels in de gang en kamertjes bewaard. Er zijn sporen van afwerkingslagen op bestaand pleisterwerk.

In het verlengde van dit gebouw is aan oostelijke zijde een smallere aanbouw gerealiseerd van vermoedelijk acht traveeën, eveneens onder zadeldak bedekt met ruitvormige bitumen leien. Dit is de naoorlogse lighalle. Opvallend bij deze aanbouw zijn de steunberen die de noordelijke muur om de twee muurpijlers versterken. De oostelijke zijgevel is uitgewerkt als een puntgevel, deels opgetrokken in staand verband. Deze gevel is geritmeerd door twee verdiepte muurvlakken die bovenaan rondbogig zijn afgewerkt. Het meest zuidelijke muurvlak bevat een rondboogvenster (kozijnconstructie) met gekleurd glas: twee van de oorspronkelijk vier glassegmenten zijn bewaard, in donkerrode respectievelijk groene kleur. Het is onduidelijk in hoeverre de oorspronkelijke houten wand met openingen bewaard gebleven is aan zuidelijke zijde, maar het lijkt ernaar dat minimum een deel van de oorspronkelijke houten structuur bewaard is.

In de lighalle bestaat de kapconstructie uit een gordingenkap met trekbalen op afwisselend brede en smalle stijlen. De beplanking van de wanden is aangebracht in de uitsparing tussen de smalle stijlen en de muurplaat van de dakkap. Het dakgebinte is beslagen met schalieberd, waarop de bitumen leien rusten. De lighalle is in meerdere ruimtes verdeeld via houten wanden. De vloer bestaat uit rode tegels.

Westelijk paviljoen

Van het westelijk langgerekte gebouw zijn zes en een deel van de zevende en achtste travee bewaard. De zuidelijke zijde is grotendeels opgetrokken met rode baksteen. Het bewaarde deel van dit gebouw kent min of meer dezelfde kenmerken als het oostelijke paviljoen. Ook hier is een deel van de oorspronkelijke indeling met één gang, waarop de kleine kamertjes uitgeven, bewaard.

Lijkenhuisje

Dit is een klein gebouwtje met vierkante plattegrond onder tentdak, bedekt met ruitvormige bitumen leien op houten schalieberd. Centraal bovenaan in het dak zit een kleine opening, evenals een klein dakvenstertje aan oostelijke zijde. Alle buitenmuren zijn voorzien van lisenen, behalve aan zuidelijke zijde, waar de muurpijlers grotendeels zijn afgebroken voor een recentere, lagere aanbouw. Aan noordelijke zijde zit centraal een toegang met houten deur, aan de bovenzijde met beglazing in rechthoekige roede-verdeling. Deze deur wordt geflankeerd door twee kleine venstertjes, zijnde kozijnconstructies ingevuld met raampjes met rechthoekige roede-verdeling.

Op de binnenmuren is een witte kalklaag aangebracht. De originele vloertegels met ingelegde kruisvormige motieven zijn in het lijkenhuisje bewaard.

Art. 3. Voor het beschermde monument gelden de volgende beheersdoelstellingen:

- 1° De bescherming beoogt het behoud van de bewaarde bakstenen paviljoenen met aangebouwde lighalle en het lijkenhuisje, allen opgetrokken in functie van het oorlogshospitaal en het naoorlogse sanatorium.
- 2° De algemene doelstelling van de bescherming is meer bepaald het behoud van de erfgoedkenmerken en -elementen die de basis vormen voor de erfgoedwaarden, waaronder de bewaarde structuur en de typerende indeling van de bakstenen paviljoenen (lange gang, aansluitende kamers spiegelsgewijs aan mekaar gekoppeld), de structuur van de lighalle met open houten wand, het behoud van

dakstructuur met de dakbedekking met ruitvormige leien, het behoud en onderhoud van het oorspronkelijke schrijnwerk, het behoud van de bewaarde cementtegels en de bewaarde schoorstenen. Ook de structuur van het lijkenhuisje, inclusief dakbedekking, schrijnwerk en vloertegels, dient behouden te blijven.

- 3° De erfgoedwaarden van de paviljoenen met lighalle en het lijkenhuisje zouden versterkt kunnen worden door het verwijderen van latere aanbouwen en het herstel van de oorspronkelijke baksteenarchitectuur, de oorspronkelijke muuropeningen en de oorspronkelijke afwerking. Bij herstel kan eventueel ook overwogen worden om de verdwenen uitsprong aan noordelijke zijde van het oostelijke paviljoen te reconstrueren op basis van historische informatie.

Voor de overgangszone gelden de volgende beheersdoelstellingen:

De overgangszone beoogt de relatie tussen de naar het zuiden georiënteerde lighalle en de Houtgracht te vrijwaren, evenals het tracé van de nog bestaande toegangsweg. De overgangszone beoogt eveneens het zicht op de paviljoenen en de relatie tussen de verschillende waardevolle gebouwen te bewaken.

Art. 4. De zakelijkrechthouder en de gebruiker van het beschermde monument zijn verplicht de instandhouding en het onderhoud ervan te verzekeren door:

- 1° het goed als een goede huisvader te beheren en de nodige voorzorgsmaatregelen te nemen tegen schade ten gevolge van brand, blikseminslag, diefstal, vandalisme, wind of water;
- 2° de toestand van het goed regelmatig te controleren;
- 3° regulier onderhoud uit te oefenen;
- 4° onmiddellijk passende consolidatie- en beveiligingsmaatregelen te nemen in geval van nood.

Art. 5. Voor de volgende handelingen aan het beschermde monument moet een toelating worden aangevraagd:

- 1° het plaatsen, slopen, verbouwen of heropbouwen van een constructie;
- 2° het verwijderen, vervangen, wijzigen of verstevigen van constructieve elementen;
- 3° het verwijderen, vervangen of wijzigen van historische materialen en het toepassen van behandelingen met als doel de historische materialen te reinigen, te herstellen, te verduurzamen of te beschermen tegen verweer en aantasting;
- 4° het uitvoeren van de volgende werken aan het dak en de buitenmuren van constructies:
  - a) het verwijderen, vervangen of wijzigen van dakbedekking en gootconstructies;
  - b) het verwijderen van voegen en het hervoegen;
  - c) het aanbrengen, verwijderen, vervangen of wijzigen van de kleur, textuur of samenstelling van de afwerkingslagen;
  - d) het aanbrengen, verwijderen, vervangen of wijzigen van buitenschrijnwerken, deuren, ramen, poorten, beslag, hang- en sluitwerk;
  - e) het aanbrengen, verwijderen, vervangen of wijzigen van aard- en nagelvaste elementen, smeedijzer en beeldhouwwerk, inclusief nieuwe toevoegingen;
  - f) het aanbrengen van opschriften, publiciteitsinrichtingen of uithangborden met uitzondering van verkiezingspubliciteit en met uitzondering van publiciteitsinrichtingen, waarbij wordt bekendgemaakt dat het goed te koop of te huur is, op voorwaarde dat de totale maximale oppervlakte niet meer bedraagt dan 4 m².

Voor het interieur:

- 1° het uitvoeren van destructief materiaaltechnisch onderzoek;
- 2° het uitvoeren van structurele werken en het toevoegen van nieuwe structuren;
- 3° het verwijderen, vervangen of wijzigen van historische materialen en het toepassen van behandelingen met als doel de historische materialen te reinigen, te herstellen, te verduurzamen of te beschermen tegen verweer en aantasting;

- 4° het verwijderen, vervangen of wijzigen van plafonds, gewelven, vloeren, binnenschrijnwerken, inclusief de al dan niet figuratieve beglazing, hang- en sluitwerk;
- 5° het bepleisteren van niet-bepleisterde elementen of het bepleisteren met een andere samenstelling of textuur, alsook het ontleisteren van bepleisterde elementen;
- 6° het beschilderen van ongeschilderde elementen of het schilderen in andere kleuren of kleurschakeringen of met een andere verfsoort dan de aanwezige.

Er is geen toelating vereist voor het onmiddellijk nemen van passende consolidatie- en beveiligingsmaatregelen in geval van nood, noch voor de uitvoering van regulier onderhoud van beschermde goederen.

Voor de volgende handelingen in de overgangszone moet een toelating worden aangevraagd:

- 1° het plaatsen, slopen, verbouwen of heropbouwen van een constructie;
- 2° het uitvoeren van volgende omgevingswerken:
  - a) het plaatsen of wijzigen van bovengrondse nutsvoorzieningen en leidingen;
  - b) het plaatsen of wijzigen van afsluitingen, met uitzondering van gladde schrikdraad en prikkeldraad ten behoeve van veekering;
  - c) het aanleggen, structureel en fundamenteel wijzigen of verwijderen van wegen en paden;
  - d) het aanleggen of wijzigen van verharding met een minimale gezamenlijke grondoppervlakte van 30 m² of het uitbreiden van bestaande verhardingen met minimaal 30 m², met uitzondering van verhardingen geplaatst binnen een straal van 30 m rond een vergund of een vergund geacht gebouw.

Er is geen toelating vereist voor het onmiddellijk nemen van passende consolidatie- en beveiligingsmaatregelen in geval van nood, noch voor de uitvoering van regulier onderhoud van beschermde goederen.

Brussel, **01 JULI 2016**

De Vlaamse minister van Buitenlands Beleid en Onroerend Erfgoed,

Geert BOURGEOIS